1.09 Objavljen strokovni prispevek na konferenci
1.09 Published Professional Conference Contribution

*Jasna POŽGAN**

FONDOVI JAVNE UPRAVE I PRAVOSUĐA
Značaj i korištenje

Izvleček:

FONDI JAVNE UPRAVE IN PRAVOSODJA
Pomen in uporaba

Prispevek se ukvarja s pomenom arhivskega gradiva javne uprave in pravosodja, ki ga hrani Državni arhiv v Medžimurju, za raznovrstna znanstvena raziskovanja, s posebnim poudarkom na gradivu iz obdobja prve in druge svetovne vojne, njegovo uporabo za različne namene ter obdelavo v bližnji prihodnosti. Najprej je predstavljen historiat ustvarjalcev, nato pomen njihovega gradiva za uporabnike in zatem problematika obdelave gradiva.

Ključne besede:

arhivsko gradivo, javna uprava, pravosodje, arhivski fondi, ustvarjalci gradiva

Abstract:

FONDS OF PUBLIC ADMINISTRATION AND THE JUDICIARY
Importance and Use

The article deals with the importance of archives in fonds of public administration and the judiciary, which are kept at the National Archives in Međimurje, for various scientific research. It focuses on the topic of the First and the Second World War, the use of these archives for various purposes, and their processing in the future. The article first describes the history of records creators from the field of public administration and the judiciary, then the importance of their archives for users and topics dealing with them.

Key Words:

archives, public administration, judiciary, archival fonds, records creator

1 UVOD

Tematika kojom se bavi ovaj prilog nije nepoznata arhivskoj zajednici jer postoji popriličan broj radova objavljenih u stručnim i znanstvenim periodikama i zbornicima.[1] Dio radova dostupnih u periodikama uglavnom se bavi problematikom koja je posredno ili neposredno u korelaciji s ovakvim ili srodnim temama.[2]

Radi boljeg razumijevanja problematike potrebno je najprije objasniti značenje termina kao što su uprava, sudstvo, arhivsko gradivo i arhivski fond. Arhivski fond je cjelina arhivskog gradiva nastala radom i djelovanjem pojedine

* *Dr. sc. Jasna Požgan, viša arhivistica i voditeljica poslova obrade i vanjske službe, Državni arhiv za Međimurje, Štrigova 102, 40312 Štrigova, Hrvatska, kontakt: jasnapozgan@yahoo.com, jasna.pozgan@dram.hr.*

[1] *Tu podrazumijevam publikacije kao što su Arhivski vjesnik, Arhivi i zbornike konferencija koje se održavaju u organizaciji Međunarodnog instituta arhivskih znanosti Trst-Maribor te Pokrajinskog arhiva Maribor.*

[2] *U sljedećim poglavljima bit će navedeni radovi koji se bave tematikom javne uprave i sudstva koji se odnose na obradu, korištenje i akvizicije gradiva navedenih djelatnosti na pojedinom području nadležnosti arhivskih ustanova na ovom području (Hrvatska, Slovenija) u rasponu od druge polovine 19. stoljeća do početka 1990-ih godina, kao i povijest upravnih i pravosudnih institucija iz navedenog razdoblja.*

pravne ili fizičke osobe. Arhivsko gradivo su zapisi ili dokumenti nastali djelovanjem pravnih ili fizičkih osoba u obavljanju njihove djelatnosti, a od trajnog su značenja za kulturu, povijest i druge znanosti, bez obzira na mjesto i vrijeme njihova nastanka, neovisno o obliku i tvarnom nosaču na kojem su sačuvani (Zakon o arhivskom gradivu i arhivima, 1997.). Uprava je grana državne djelatnosti koja izravno primjenjuje zakonske i druge propise (Hrvatski obiteljski leksikon, 2005., str. 91, 11). Sudstvo je ukupnost sudskih, jurisdikcijskih ustanova i postupaka (Hrvatski obiteljski leksikon, 2005., str. 118, 10).

Kako bi problematika kojom se bavi ovaj prilog bila što razumljivija, u sljedećim će se poglavljima najprije dati pregled upravno-teritorijalne pripadnosti, a zatim povijest institucija javne uprave i pravosuđa na području Međimurja u razdoblju od polovine 19. stoljeća do razdoblja socijalizma, koje su relevantne za problematiku kojom se prilog bavi.

2 UPRAVNO TERITORIJALNA PRIPADNOST MEĐIMURJA

Prostor Međimurja je tijekom srednjeg vijeka u upravno-teritorijalnom pogledu spadao u sastav Slavonije, a kao prirodna teritorijalna cjelina činio je jedinstven posjed kojim su upravljale razne hrvatske i strane plemićke obitelji (Nijemci, Mađari, Česi, Francuzi). U pogledu upravno-teritorijalne pripadnosti situacija je ostala nepromijenjena sve do razdoblja kada je Međimurjem upravljala obitelj knezova Zrinskih koji su, zahvaljujući zaslugama pojedinih istaknutih članova u javnom političkom životu u tadašnjoj Habsburškoj Monarhiji, kao i obiteljskoj povezanosti, stekli posjede u Hrvatskoj i Ugarskoj pa su svrstavani među istaknute hrvatske i ugarske obitelji. Od početka 18. stoljeća, kada je Međimurje u vlasništvu obitelji Althan, u upravno-teritorijalnom pogledu se počelo sve više tretirati kao integralni dio ugarskog teritorija i takva situacija traje do 1848. godine. U razdoblju od 1848. do 1861. godine Međimurje je bilo sastavni dio Hrvatske, odnosno spadalo je u sastav Varaždinske županije. Početkom 1861. godine je Međimurje na zahtjev Ugarske vraćeno u njezin sastav i takva situacija traje do 1918. godine, odnosno dezintegracije Austro-Ugarske Monarhije i završetka Prvog svjetskog rata. U navedenom razdoblju je Međimurje spadalo u sastav mađarske županije Zala. Zahvaljujući organiziranoj zajedničkoj vojnoj akciji dobrovoljačkih postrojbi provedenoj na Badnjak 1918., Međimurje je oslobođeno od mađarske uprave te, proglašenjem javne deklaracije 9. siječnja 1919. godine, vraćeno u sastav Hrvatske. Navedena će situacija biti potvrđena mirovnim ugovorom u Trianonu 1920. godine (Kalšan, 2006.; Kapun, 1982.). Povratkom u sastav Hrvatske Međimurje je uključeno u upravno-teritorijalni sustav koji je u razdoblju od 1921. do 1939. godine bio podložan učestalim izmjenama. Tako je Međimurje najprije bilo u sastavu Mariborske oblasti (do 1929.), a od 1929. je potpalo u sastav tadašnje Savske banovine. 1931. godine područje upravne općine Štrigova i dio općine Gornji Mihaljevec izdvojeno je iz Savske i pripojeno Dravskoj banovini. Situacija je ostala nepromijenjena do izbijanja Drugog svjetskog rata, odnosno napada Njemačke uz potporu vlastitih saveznika na Kraljevinu Jugoslaviju. Uspostavom Nezavisne Države Hrvatske početkom travnja 1941. godine, njezine institucije djelovale su vrlo kratko i u Međimurju te su ubrzo zamijenjene mađarskim institucijama po dolasku mađarskih postrojbi u Međimurje u travnju iste godine. U razdoblju od 1941. do 1945. godine Međimurje je bilo pod mađarskom okupacijom te time uključeno u upravno-teritorijalni sustav, odnosno u sastav mađarske županije Zala. Potkraj završetka Drugog svjetskog rata Međimurje je u proljeće 1945. godine oslobođeno od mađarskih i njemačkih postrojbi zajedničkom akcijom partizanskih, sovjetskih i

bugarskih postrojbi. Međimurje je, s izuzetkom općine Štrigova, vraćeno u sastav Hrvatske, a općina Štrigova je, s obzirom na predratnu situaciju, ostala u sastavu Slovenije. Pregovorima između tadašnjih republičkih komisija za granična pitanja između Slovenije i Hrvatske općina Štrigova je 1946. godine vraćena Hrvatskoj, a teritorij općine Raskrižje je pripao Sloveniji (Povijest Hrvata, 2007., str. 294). U sastavu tadašnje NR Hrvatska Međimurje je, kao i ostatak Hrvatske, do 1963. godine podvrgnuto čestim upravno-teritorijalnim izmjenama što se tiče upravnog i pravosudnog sustava, o čemu će biti više riječi u sljedećem poglavlju.

3 POVIJEST INSTITUCIJA JAVNE UPRAVE I PRAVOSUĐA U MEĐIMURJU

S obzirom na to da će u sljedećem poglavlju biti riječi o gradivu upravnih i pravosudnih institucija iz razdoblja kada su se počele razvijati institucije koje čine temelj današnjih država s demokratskim uređenjem i građanskim društvom, naglasak će biti na razdoblju od polovine 19. stoljeća do početka 1960-ih godina.

Kao što je već ranije napomenuto, Međimurje je nakon revolucionarnih zbivanja 1848. godine priključeno u sastav Hrvatske. Uvođenjem apsolutizma na čitavom području Habsburške Monarhije uslijedile su značajne promjene koje su se reflektirale na brojna područja javnog života. Među takve promjene spadala je i promjena upravno-teritorijalnog ustroja. Prema naredbi Ministarstva unutarnjih poslova u Beču 12. lipnja 1850. godine područje Kraljevine Hrvatske i Slavonije podijeljeno je na šest županija: Zagrebačku, Varaždinsku, Križevačku, Riječku, Osječku i Požešku. Županije su bile ustrojene od kotareva. Varaždinsku županiju činila su četiri kotara: Varaždin, Klanjec, Krapina i Čakovec. Navedena podjela postala je važeća od 1. siječnja 1851. godine. Ista upravno-teritorijalna podjela ukinuta je 30. listopada 1854. godine te je uveden novi ustroj. Prema tom ustroju Kraljevina Hrvatska i Slavonija podijeljene su na pet županija: Zagrebačku, Varaždinsku, Osječku, Požešku i Riječku. Varaždinska županija bila je ustrojena od 13 vanjskih i 3 gradska kotara. Među tzv. vanjske kotare spadali su Čakovec, Prelog i Štrigova (Beuc, 1985., str. 263 – 268).

U pogledu nadležnosti koje su se ticale vršenja poslova prema naredbi iz 1850., novoosnovani kotarevi izgubili su pravosudnu funkciju i postali prvostupanjska upravna tijela. Prema novom ustroju iz 1854. godine dio kotareva postao je tzv. mješovitim kotarevima, odnosno obavljali su pravosudne i upravne funkcije. Navedeni kotarevi obavljali su poslove putem kotarskih ureda. U djelokrug kotareva spadali su poslovi iz oblasti unutarnje uprave, financija kao, primjerice, pitanje poreza i nadzora nad poreznim uredima, iz oblasti trgovine i obrta, npr. podjela povlastica za vođenje obrta, obavljanje prvostupanjskih sudskih poslova u kaznenim i građanskim predmetima te pomaganje i obavljanje neposrednih poslova za potrebe viših tijela u hijerahijskom sustavu (Beuc, 1985.).

Prema naredbi iz 16. srpnja 1850. u Čakovcu je osnovan Sud kotarski II reda, odnosno Kotarski ured. Prema naredbi iz 16. srpnja 1850. i 3. lipnja 1854. godine njegova teritorijalna nadležnost obuhvaćala je sljedeće porezne općine: Belicu, Čakovec (trgovište), Črečan, Dekanovec, Domašinec, Ferketinec, Gardinovec, Gornji Hrašćan, Ivanovec, Kuršanec, Macinec, Mačkovec, Mali Mihaljevec, Mihovljan, Nedelišće, Novakovec, Podturen, Pretetinec, Pribislavec, Gornji Pustakovec, Šandorovec, Savsku Ves, Šenkovec, Sivicu, Slakovec, Strahoninec, Sv. Rok, Trnovec i Totovec. U pogledu istražnih postupaka, tj. kaznenih i prekršajnih predmeta, bio je mjerodavan i za kotare Štrigovu i Prelog. Kotarski sud II reda u Prelogu, odnosno Kotarski ured, osnovan je također 16. srpnja 1850. godine. Prema

naredbama iz 1850. i 1854. godine njegova teritorijalna nadležnost obuhvaćala je sljedeće općine: Benkovec, Čehovec, Cirkovljan, Čukovec, Držimurec, Draškovec, Donju Dubravu, Goričan, Donji Hrašćan, Hodošan, Donji Kraljevec, Kotoribu (trgovište), Donji Mihaljevec, Murščak, Oporovec, Orehovicu, Palinovec, Palovec, Podbrest, Prelog (trgovište), Donji Pustakovec, Štefanec, Suboticu, Sv. Juraj u Trnju, Sv. Križ, Sv. Mariju, Turčišće, Donji Vidovec. Kotarski sud II reda u Štrigovi, odnosno Kotarski ured, osnovan je 16. srpnja 1850. godine. Prema naredbama iz 1850. i 1854. godine teritorijalna nadležnost obuhvaćala je sljedeće porezne općine: Badličan, Bogdanovec, Brežne kotare (I., II., III., IV., V., VI., VII.), Čestijanec, Dragoslavec, Gornju Dubravu, Grabrovnik, Jalšovec, Gornji Kraljevec, Krištanovec, Lapšinu, Leskovec, Marof, Martinuševec, Gornji Mihaljevec, Nove Dvore (Hlapićina), Peklenicu, Prhovec, Preseku, Razkrižje, Središće (trgovište), Stanetinec, Štrigovu (trgovište), Štrukovec, Sv. Martin, Veščicu, Vratišinec. Više tijelo u sustavu za sve tri sudske ustanove je Zemaljski sud prvog reda u Varaždinu. Od 1874. godine Kotarski ured, odnosno sud u Štrigovi, više ne postoji, a njegovo područje nadležnosti potpalo je pod Kraljevski kotarski sud u Čakovcu (Shematizam pravosudnih ustanova s područja nadležnosti Povijesnog arhiva u Varaždinu za razdoblje od 1850. do 1995., 1997.).

Nakon raspada neoapsolutizma 1860., s obzirom na unutarnje i vanjske čimbenike koji su tome doprinijeli u Habsburškoj Monarhiji, car Franjo Josip na zahtjev javnosti dozvoljava u javnom životu povratak na stanje iz 1848. godine. To je u stvarnosti značilo povratak na sustav upravnih i pravosudnih institucija iz tog razdoblja. Međimurje je, zahvaljujući pritisku utjecajnih mađarskih krugova, početkom 1861. godine vraćeno u sastav Ugarske, odnosno priključeno je županiji Zala. U pogledu upravnog ustroja Međimurje je podijeljeno na dva kotara, Čakovec i Prelog, uz ukupno 22 općine. 1871. godine je u Ugarskoj zakonski provedeno odvajanje uprave od sudstva. Zahvaljujući inicijativi lokalne uprave, u Čakovcu su 1872. godine započeli djelovati Kotarski i Okružni sud. Okružni sud je djelovao do 1874. godine, kada je ukinut (Kalšan, 2006., str. 225 – 227).

1874. godine su, reorganizacijom pravosudnog sustava u Mađarskoj, utemeljeni Kraljevski kotarski sud u Čakovcu i Kraljevski kotarski sud u Prelogu (Shematizam, 1997.).[3] Kotarski sud u Čakovcu bio je mjerodavan na području kotara Čakovec te je obuhvaćao i teritorij bivšeg Kotarskog ureda u Štrigovi. Više drugostupanjsko tijelo za obje institucije bio je Okružni sud u Nagykanizsi te Stol sedmorice u Pečuhu. Što se upravnih institucija tiče, viša tijela u hijerahijskom sustavu bile su županijske institucije sa sjedištem u Zalaegerszegu. U pogledu nižih tijela u sustavu, kao što su općine, imala su ovlasti na mjesnom nivou poput upravljanja, skrbi oko imovine i sl. (Kalšan, 2006., str. 226). Takav institucionalni ustroj održao se do raspada Austro-Ugarske Monarhije i povratka Međimurja u sastav Hrvatske.

Priključenjem Međimurja u sastav Hrvatske, odnosno novoutemeljenog Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca, nakon provedene oslobodilačke akcije na Badnjak 1918. godine, u pogledu institucionalnog ustroja uslijedile su, što se tiče nadležnosti, određene promjene. Na čelu bivših austro-ugarskih pokrajina (Slovenije, Hrvatske, Bosne i Hercegovine) bile su ustrojene zemaljske vlade koje su bile mjerodavne za resore poput unutrašnjih poslova, pravosuđa, prosvjete, vjerskih pitanja, gospodarstva i socijalne skrbi. Vidovdanskim ustavom iz 1921. godine dotadašnje zemaljske vlade zamijenjene su pokrajinskim vladama. Tako je

[3] *Navedene institucije su utemeljene kao sljednici dotadašnjih mješovitih kotarskih ureda koji su djelovali u razdoblju apsolutizma od 1850. do 1860. godine.*

u sprnju 1921. godine osnovana Pokrajinska uprava za Hrvatsku i Slavoniju sa sjedištem u Zagrebu koja je bila privremenog karaktera, a njezini su poslovi postepeno morali biti preneseni na nadležna ministarstva i institucije u oblastima. Vidovdanskim ustavom je državni teritorij ustrojen od oblasti, kotareva i općina (Beuc, 1969.).

Međimurje je prema toj podjeli potpalo u sastav Mariborske oblasti 1922. godine, a sastojalo se od dva kotara, Čakovca i Preloga. Do donošenja ustava 1921. godine u Međimurju je postojala i institucija građanskog povjerenika za Međimurje kao predstavnika zemaljske, odnosno pokrajinske vlade, koja je nakon donošenja istog ukinuta te je umjesto nje uvedena funkcija okružnog načelnika.[4] Oblasti su prema ustavu bile mjerodavne za poslove opće uprave iz područja unutarnjih poslova, prosvjete, vjerskih pitanja, zdravstva, socijalne skrbi, gospodarstva (trgovine, industrije, graditeljstva), poljoprivrede, šumarstva, a sva tijela su na toj razini bila odgovorna i podređena velikom županu. Uz navedeno, oblasti su vršile i poslove vezane uz djelokrug vlastite samouprave, poput financija, prometa, gospodarstva, zdravstva, socijalne skrbi, humanitarne institucije i sl. Kotarevi su bili nadležni za poslove iz vlastite samouprave: financije, humanitarne ustanove, gospodarstvo, promet, socijalna skrb i sl. Takav ustroj upravnog sustava održao se do 1929. godine (Beuc, 1969., str. 355 – 361).

Pravosudne institucije u Međimurju, koje su utemeljene u vrijeme Austro-Ugarske Monarhije, Kraljevski kotarski sudovi u Čakovcu i Prelogu nastavili su sa svojim djelovanjem. Naredbom Narodnog vijeća Države SHS[5] 31. listopada 1918. godine u nazivu institucija nestao je pridjev kraljevski te obje zadržavaju naziv kotarski. Kotarski sud u Čakovcu, kao i Kotarski sud u Prelogu, 1. travnja 1929. mijenjaju nazive u sreski te nastavljaju djelovati kao Sreski sud u Čakovcu i Sreski sud u Prelogu. Obje institucije su bile mjerodavne, svaka na svom području, tj. Kotarski sud u Čakovcu za područje kotara Čakovec, a Kotarski sud u Prelogu za područje kotara Prelog. Za obje institucije kao drugostupanjsko tijelo bio je nadležan Okružni sud u Varaždinu (Shematizam, 1997.). U stvarnosti je do 1933. godine za obje ustanove kao drugostupanjsko tijelo bio mjerodavan Okružni sud u Somboru (Kalšan, 2006., str. 281 – 282).

1929. godine uveden je novi teritorijalni ustroj prema kojem je država, Kraljevina Jugoslavija, podijeljena na devet banovina. Međimurje je prema tom ustroju potpalo u sastav Savske banovine sa sjedištem u Zagrebu. Banovine su bile nadležne za sve poslove opće uprave ukoliko isti nisu bili u djelokrugu ministarstva ili kotara. U djelokrug banovina spadali su sljedeći poslovi: opća uprava, poljoprivreda, prosvjeta, socijalna skrb, zdravstvo, financije, trgovina, obrt i industrija. Kotarevi su vršili poslove opće uprave, odnosno bili su mjerodavni za isti djelokrug kao i banovine. Kotarevi i banovine razlikovali su se samo u dva pogleda: u svim važnim poslovima odluke je donosila banovina, odnosno kraljevska banska uprava kao tijelo uprave, a kotarevi su u tome sudjelovali kroz davanje izvješća i prijedloga, a, osim toga, banovine su predstavljale drugostupanjska upravna tijela u upravnim postupcima u kojima su rješenja donosili kotarevi u određenim poslovima opće uprave (Beuc, 1969.). Međimurje je bilo podijeljeno na dva kotara: Čakovec i Prelog. U kotar Čakovec spadale su sljedeće upravne općine: Belica, Čakovec, Čakovec okolica, Gornji Mihaljevec, Macinec, Mursko Središće, Nedelišće,

[4] *U Državnom arhivu za Međimurje čuva se istoimeni fond Građanski povjerenik za Međimurje u Čakovcu. U stvarnosti je institucija postojala do 1924. godine, a otada je zamijenila naziv u okružni načelnik koji je kao takav bio podređen velikom županu Mariborske oblasti, što se može uočiti uvidom u gradivo.*

[5] *Skraćenica označava pun naziv Slovenaca, Hrvata i Srba.*

Podturen, Sveti Juraj na Bregu, Sveti Martin na Muri, Strahoninec, Vratišinec i Štrigova. U kotar Prelog spadale su općine: Dekanovec, Donja Dubrava, Donji Kraljevec, Donji Vidovec, Goričan, Draškovec, Kotoriba, Legrad, Mala Subotica i Prelog (Kalšan, 2006., str. 283)[6]. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o nazivu i podjeli Kraljevine na upravna područja iz 28. kolovoza 1931. godine izdvojio je područje općine Štrigova i dio općine Gornji Mihaljevec iz sastava Savske banovine. odnosno kotara Čakovec, te su priključene u sastav Dravske banovine, odnosno kotara Ljutomer. Iste godine je Uredbom o promjeni područja srezova preloškog, ludbreškog i koprivničkog trgovište Legrad izdvojeno iz kotara Prelog i priključeno kotaru Koprivnica. Što se tiče nadležnosti sudskih institucija, područje Štrigove potpadalo je pod ingerenciju Kotarskog suda u Čakovcu do 1936. godine kad je izuzeto i priključeno u nadležnost Kotarskog suda u Ljutomeru (Kalšan, 2006., str. 285). Takav ustroj institucija održat će se do 1941. godine.

Nakon napada Njemačke na Kraljevinu Jugoslaviju početkom travnja 1941. godine u Međimurje su ušle njemačke postrojbe i, po proglašenju njemačke okupacijske zone, omogućile uspostavu ustaškog režima koji se održao svega nekoliko dana. Već polovinom travnja iste godine u Međimurje dolaze mađarske postrojbe i uvode vojnu upravu. Od srpnja 1941. godine uvedena je civilna uprava, a Međimurje je priključeno u sastav županije Zala. Međimurje je bilo ustrojeno od dva kotara čija su sjedišta bila u Čakovcu i Prelogu. U ta dva kotara postojalo je osam velikih općina, odnosno trgovišta, i 20 općina. Status trgovišta imala su sljedeća naselja: Čakovec, Nedelišće, Donja Dubrava, Legrad, Kotoriba, Goričan, Donji Vidovec i Prelog. Što se tiče upravnih institucija, viša tijela u hijerarhijskom sustavu bile su županijske institucije sa sjedištem u Zalaegerszegu, kao i u razdoblju do 1918. godine (Kalšan, str. 323 – 324). Pravosudne instItucije na području Međimurja nastavile su s radom kao pravni sljednici dotadašnjeg Sreskog suda u Čakovcu i Sreskog suda u Prelogu. Navedene institucije iznova su promijenile nazive, odnosno vraćen im je prvobitni pridjev kraljevski, te nastavljaju s djelovanjem svaka na svom nadležnom teritoriju, kotaru Čakovec i kotaru Prelog. Obje institucije djelovale su do 1945. godine (Shematizam, 1997.). U pogledu nadležnosti obje pravosudne institucije su obavljale svoju funkciju u građanskim predmetima određene vrijednosti i manjim kaznenim predmetima kao prvostupanjska tijela. Kao drugostupanjsko tijelo za obje ustanove bio je nadležan Sudbeni stol u Nagykanizsi, odnosno više tijelo u Pečuhu. U slučaju težih kaznenih djela, kao i složenijih građanskih predmeta, kao prvostupanjsko tijelo obavljao je svoju funkciju Sudbeni stol u Nagykanizsi, a drugostupanjsko tijelo bilo je u Pečuhu, odnosno u Budimpešti (Kalšan, str. 324).

Što se pravosudnog sustava tiče, stanje će se promijeniti 1945. godine završetkom Drugog svjetskog rata i uspostavom nove države, FNRJ[7]. Dotadašnje će ustanove Kraljevski kotarski sudovi u Čakovcu i Prelogu nastaviti s djelovanjem te će 1945. promijeniti naziv u Kotarski sud u Čakovcu i Kotarski sud u Prelogu. Obje institucije će 1965. godine promijeniti nazive u Općinski sud u Čakovcu i Općinski sud u Prelogu. Teritorijalna nadležnost Kotarskog suda u Čakovcu obuhvaćala je od 1945. do 1962. područje kotara Čakovec, odnosno od 1963. općine Čakovec s iznimkom sljedećih naselja: Cirkovljan, Čehovec, Čukovec, Donja Dubrava, Donji Hrašćan, Donji Kraljevec, Donji Mihaljevec, Donji Pustakovec, Donji Vidovec, Goričan, Hemuševec, Hodošan, Juraj u Trnju, Kotoriba, Marija na Muri, Oporovec,

[6] *Autor navodi podatak da je 1922. godine u Međimurju bilo ukupno 26 općina. Kotar Čakovec sastojao se od istih općina, a kotar Prelog sastojao se, uz navedenih 10 općina, i od općina Hodošan, Sveta Marija na Muri i Svetog Jurja u Trnju.*

[7] *Skraćenica označava naziv Federativna Narodna Republika Jugoslavija.*

Otok kod Preloga, Palinovec i Prelog. Za navedena naselja bio je nadležan Kotarski sud u Prelogu.[8] U pogledu odgovornosti višim tijelima u hijerahijskom sustavu, podređenost Kotarskog suda u Čakovcu se mijenjala te je 1947. bio odgovoran Okružnom sudu u Varaždinu, 1949. Okružnom sudu u Zagrebu, a od 1951. nadalje Okružnom sudu u Varaždinu. Kotarski sud u Prelogu je od 1945. do 1954. godine bio teritorijalno nadležan za područje kotara Prelog, a od 1955. za područje općina Donji Kraljevec, Kotoriba, Mala Subotica i Prelog. U pogledu odgovornosti višim tijelima u hijerahiji bio je podređen istim ustanovama kao i Kotarski sud u Čakovcu (Shematizam, 1997.).

Počeci formiranja tijela uprave u poratnom razdoblju na području Hrvatske bili su vezani uz zaključak Zemaljskog antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Hrvatske iz 14. lipnja 1943. godine o osnivanju narodnooslobodilačkih odbora kao organa vlasti. Navedena tijela vlasti već 1945. mijenjaju naziv u narodni odbori (NN 3/1945). Prvi zakon o narodnim odborima iz 1946. predviđao je osnivanje narodnih odbora kao najviših tijela državne vlasti u odnosima lokalnog značenja u administrativno-teritorijalnim jedinicama poput mjesta, gradova, kotara, okruga i oblasti. Narodni odbor je bio mjerodavan za područja poput komunalnih poslova, socijalne skrbi, zdravstva, prosvjete, kulture te ostalih zakonom propisanih nadležnosti. Idući zakon iz 1949. godine predviđao je također slični djelokrug za narodne odbore, s izuzetkom da u djelokrug istih spada i oblast gospodarstva. Naredni zakon iz 1952. godine propisivao je nadležnosti narodnih odbora u oblastima financija, komunalnih poslova, gospodarstva (promet, obrt, graditeljstvo, turizam), socijalne skrbi, zdravstva, prosvjete i kulture u jedinicama poput općina, gradova, gradskih općina i kotareva. Zakon iz 1955. godine propisivao je slični djelokrug narodnih odbora kao i zakon iz 1952., s izuzetkom da u djelokrug spadaju i unutrašnji poslovi i opća uprava. U pogledu teritorijalnog ustroja Međimurja treba napomenuti da je od 1945. do 1962. godine bilo provođeno nekoliko teritorijalnih preustroja koji su bili pokazatelj unutrašnjih društveno-političkih promjena u tadašnjoj Jugoslaviji. Prema Zakonu o administrativno-teritorijalnoj podjeli NR Hrvatske iz 1947. Međimurje je bilo ustrojeno od dva kotara, Čakovca i Preloga, a Čakovec je imao status grada izvan kotara. Kotar Čakovec sastojao se od 38 područja mjesnih narodnih odbora, a kotar Prelog od 25 područja mjesnih narodnih odbora (NN 60/1947). Sljedeći akt iz 1948. godine (NN 84/1948) je na području kotara Prelog ukinuo dva područja mjesnih narodnih odbora te ih pripojio najbližim susjednim područjima. Novi Zakon o podjeli iz 1949. godine propisao je upravno-teritorijalne jedinice poput oblasti, kotareva, gradova, odnosno područja mjesnih narodnih odbora. Prema njemu Međimurje je nadalje ustrojeno od dva kotara, Čakovca i Preloga, koji spadaju u oblast Zagreb. Čakovec i nadalje ima status grada izvan kotara. Kotar Čakovec sastojao se od 38 područja mjesnih narodnih odbora, a kotar Prelog od 23 (NN 29/1949). Prema Zakonu iz 1951. oblasti su ukinute (NN 71/1951). Zakonom o podjeli NR Hrvatske iz 1952. godine Međimurje je i dalje ustrojeno od dva kotara, Čakovca i Preloga. Čakovec je imao status gradske općine. Kotar Čakovec sastojao se od sljedećih 14 općina: Belica, Čakovec, Čakovec vanjski, Gornji Mihaljevec, Lopatinec, Macinec, Mursko Središće, Nedelišće, Novo Selo na Dravi, Podturen, Selnica, Sveti Martin na Muri, Štrigova i Vratišinec. Kotar Prelog sastojao se od 12 općina: Domašinec, Donja Dubrava, Donji Kraljevec, Donji Vidovec, Draškovec, Goričan, Hodošan, Kotoriba, Mala Subotica, Prelog, Sveti Juraj u Trnju i Sveta Marija na Muri (NN 16/1952). Prema Zakonu o izmjenama Zakona o podjeli NR Hrvatske iz 1954. ukinut je kotar Prelog, odnosno pripojen kotaru

[8] *Navedena ustanova ukinuta je 1971. godine, a za njeno je područje postao mjerodavan Općinski sud u Čakovcu.*

Čakovec, a područje Gradske općine Čakovec i Općine Čakovec vanjski spojeno je u jednu, Gradsku općinu Čakovec (NN 59/1954). Prema Zakonu o području kotara i općina u NR Hrvatskoj iz 1955. Međimurje je bilo ustrojeno kao jedan kotar, Čakovec, koji se sastojao od 10 općina: Čakovec, Dekanovec, Donji Kraljevec, Kotoriba, Lopatinec, Mala Subotica, Mursko Središće, Nedelišće, Prelog i Štrigova (NN 36/1955). Sljedećim Zakonom o izmjeni područja općina u NR Hrvatskoj iz 1957. u kotaru Čakovec ukinute su općine Lopatinec, Mala Subotica i Nedelišće te pripojene općini Čakovec (NN 35/1957).

4 ZNAČENJE GRADIVA FONDOVA JAVNE UPRAVE I PRAVOSUĐA

Gradivo fondova institucija javne uprave i pravosuđa spada među značajnije, ako ne i najznačajnije, gradivo koje čuvaju arhivske ustanove. Razlozi su mnogobrojni te možemo spomenuti neke poput: sadržajne fizionomije, kompleksnosti fondova, razdoblja djelovanja njihovih stvaratelja, teritorijalne nadležnosti stvaratelja, horizontalne i vertikalne hijerarhijske povezanosti stvaratelja s istovrsnim ili srodnim institucijama, bogatstva obavijesti sadržanih u gradivu, raznovrsnosti samog gradiva i sl. Uz navedeno, vrijedi napomenuti i da su institucionalni sustavi poput javne uprave i pravosuđa, odnosno sudstva, oni s kojima se većina korisnika najčešće susreće, odnosno ima doticaja u svojoj svakodnevici.

Većini korisnika primarnu vrijednost ima gradivo javne uprave s obzirom na oblasti koje ista obuhvaća, poput opće uprave, financija, komunalnog gospodarstva, gospodarstva, zdravstva, socijalne skrbi, znanosti, prosvjete, kulture i sl. Naravno, značajnu težinu na značenju dobiva i gradivo koje je nastalo radom institucija raznih razina i nadležnosti, počevši od vlada i ministarstava preko regionalnih uprava (okruzi, županije, kotarevi) do najnižih razina poput gradova, općina i sl. Ovisno o nadležnostima koje pojedina upravna institucija ima, kao i složenosti postupaka u provedbi zakona i propisa u oblasti za koju je zadužena, ovise i obavijesti sadržane u dokumentima, odnosno u dokumentaciji nastaloj tijekom postupanja u provedbi propisa. Kao ogledni primjer mogu navesti da razina sadržaja obavijesti nije ista u, primjerice, dokumentima poput građevnih dozvola u odnosu na dokumentaciju poput odobrenja investicijskih projekata koji izgledno sadrže, uz temeljno rješenje, i raznoliku vrstu gradiva poput projektnih nacrta, rješenja, izvoda, suglasnosti i sl. Kao dodatni primjer mogu navesti da, ukoliko se komparira sadržaj obavijesti s obzirom na složenost postupaka, nije isto odnosi li se postupak na uknjižbu i rješavanje nečijeg vlasništva na određenoj nekretnini ili se, primjerice, radi o kaznenom postupku koji podrazumijeva mnogobrojne istražne radnje, posebice ako se odnosi na teško kazneno djelo (ubojstvo, krađa, provala, kleveta, itd.) te samim time implicira na raznoliku i sadržajno vrlo opsežnu dokumentaciju.

U Državnom arhivu za Međimurje, od ukupno 283 fonda i zbirke što se oblasti javne uprave tiče, čuva se 95 fondova, odnosno 33 % gradiva, te 16 fondova iz oblasti pravosuđa, odnosno oko 5 % gradiva. Fondovi javne uprave nastali su u rasponu od druge polovine osamnaestog stoljeća do početka 1990-ih godina dvadesetog stoljeća. Fondovi sudstva nastali su u rasponu od druge polovine 19. stoljeća do 1970-ih godina dvadesetog stoljeća. Gradivo stvaratelja javne uprave sastoji se od različitih razina teritorijalnih nadležnosti, od onih najnižih poput općina i gradova do onih na višim razinama poput kotareva, okruga i sl. Uz navedeno, gradivo stvaratelja javne uprave karakterizira vrlo različita sadržajna fizionomija, relativno dobra fizička sačuvanost, kvaliteta medija na kojem se nalaze informacije,

cjelovitost kao i necjelovitost ukupnog, odnosno pojedinih cjelina gradiva, različite provenijencije, raznolikost dokumentacije i sl. Gradivo iz oblasti javne uprave razlikuje se po svojim karakteristikama s obzirom na razdoblje nastanka te se gradivo iz razdoblja od druge polovine 19. stoljeća do 1945. godine znatno razlikuje u odnosu na gradivo nastalo nakon 1945. godine. Gradivo iz razdoblja do 1945. godine obilježava iznimno dobra fizička sačuvanost gradiva, ponegdje djelomična, odnosno fragmentarna cjelovitost što se tiče dokumentacijskih cjelina, različitost provenijencije (mađarski, njemački, slovenski, talijanski jezik), uređeni spisovodstveni sustav naslijeđen iz razdoblja Austro-Ugarske Monarhije, raznolika sadržajna fizionomija, raznolikost dokumentacije i sl. Gradivo iz razdoblja nakon 1945. u znatnom dijelu slučajeva karakterizira opsežna i kompleksna dokumentacija nastala radom ustrojstvenih jedinica stvaratelja iz razdoblja socijalizma, multipliciranje dokumenata u brojnim dokumentacijskim cjelinama, ponekad lošija fizička sačuvanost gradiva zbog neadekvatnih mikroklimatskih uvjeta čuvanja kod njihovih stvaratelja, neuređen spisovodstveni sustav u prvim poratnim godinama koji je uključivao evidentiranje predmeta i dokumenata kroz urudžbene zapisnike i eventualno popratna kazala i registre, dok je kasnije stanje bilo promijenjeno zbog uvođenja arhivskih oznaka 1958. godine, djelomična, odnosno fragmentarna sačuvanost gradiva stvaratelja u razdoblju između 1945. – 1952., cjelovitost gradiva od 1952. nadalje, raznolika sadržajna fizionomija, raznovrsnost dokumentacije i sl. (Paver, 1986, str. 7 – 14; Šadek, 1986., str. 79 – 87; Zupančić, 1986., str. 75 – 78). Što se tiče gradiva stvaratelja iz oblasti sudstva, karakterizira ga prvenstveno različita sadržajna fizionomija, kompleksnost dokumentacijskih cjelina, opsežnost dokumentacijskih cjelina kao odraz djelovanja ustrojstvenih jedinica stvaratelja, raznovrsnost dokumentacije (zapisnici, iskazi, očitovanja, rješenja...), različitost provenijencija, pretežno dobra fizička sačuvanost gradiva, povezanost sa srodnim institucijama u pogledu vertikalnog i horizontalnog hijerarhijskog sustava, što najčešće implicira na stvaratelje više razine čija su sjedišta u prošlosti bila u susjednim državama (Slovenija, Austrija, Mađarska, Srbija), pretežna cjelovitost ili, u iznimnim slučajevima, djelomična cjelovitost dokumentacijskih cjelina, spisovodstveni sustav u kojem postoje predmeti evidentirani u djelovodnicima i popratnim imenskim ili predmetnim indeksima i kazalima i sl. (Ogrizek, 1993., str. 17 – 19; Melik, 1986., str. 65 – 67)[9].

Vrijednost gradiva upravnih i pravosudnih institucija za korisnike je mnogostruka. Razlozi koji doprinose tome su sljedeći: opsežni djelokrug institucija u pogledu obavljanja poslova, bogatstvo informacija sadržanih u informacijskim cjelinama, raznovrsnost dokumentacije te primarna i sekundarna vrijednost gradiva. Gradivo institucija javne uprave i pravosuđa, koji su bili mjerodavni za područje Međimurja, prvenstveno ima značenje za znanstvena istraživanja u brojnim znanstvenim područjima, počevši od lokalne i regionalne, zatim gospodarske povijesti ovog područja, nacionalne povijesti, pravnih znanosti (povijesti institucija i ostalih područja pravnih znanosti), geografske znanosti (demografije, socijalne geografije, regionalne geografije, kartografije), lingvistike (toponomastike, onomastike), tehničkih znanosti (arhitekture, graditeljstve...), kao i ostalih društveno-humanističkih znanosti (sociologije, povijesti umjetnosti...). Gradivo upravnih i pravosudnih institucija zbog svoje dokazne vrijednosti ima veliko značenje za preostale kategorije korisnika poput upravnih, pravosudnih i ostalih javnih institucija, pravnih i fizičkih osoba.

[9] *Što se tiče hijerarhijske povezanosti sudskih ustanova u Međimurju s višim tijelima u susjednim državama, ona se može uočiti pregledom gradiva po dokumentacijskim cjelinama, kao i činjenicom da je upravno-teritorijalna pripadnost Međimurja variirala u razdoblju od 1850. – 1945.*

Gradivo stvaratelja iz područja javne uprave u rasponu od 1920-ih do 1960 ih godina, kao razdoblja relevantnog za istraživanje tematika vezanih uz razdoblje Velikog rata, odnosno Drugog svjetskog rata, sadrži vrlo različitu vrstu dokumentacije poput sjedničkih zapisnika predstavničkih tijela (gradska i općinska vijeća, narodni odbori, komisije, savjeti), raznih vrsta evidencija (popisi, kazala, indeksi), predmetnih dosjea (konfiskacije, nacionalizacije, agrarna reforma), procjene ratnih šteta na materijalnim dobrima i u pogledu ratnih stradanja (gradska komisija za ratnu štetu), predmeta vezanih uz problematiku socijalne skrbi (skrbništvo nad maloljetnicima i žrtvama ratnih stradanja) i zbrinjavanja pripadnika ratnih postrojbi, evidencije i predmeta vezanih uz izgradnju komunalne infrastrukture u poratnim godinama, dokumentacije o radu prosvjetnih i kulturnih institucija u poratnim godinama, odnosno njihovoj ulozi u prosvjećivanju i opismenjavanju stanovništva u poratnim vremenima (popisi, izvještaji, korespodencije...), predmetnih spisa vezanih uz ratne i civilne invalide, kao i članove njihovih obitelji (prijave, statistički podaci, izvodi iz matičnih knjiga, iskazi, izvješća, korespodencije itd.). Navedene vrste gradiva pretežno sadrže fondovi stvaratelja javne uprave u razdoblju od 1945. do 1962. godine, a tu spadaju prvenstveno fondovi poput Narodnog odbora kotara Čakovec, Narodnog odbora kotara Prelog i Narodnog odbora grada/gradske općine Čakovec te, u znatno manjem dijelu, i fondovi poput mjesnih narodnih odbora (Pregled arhivskih fondova i zborki Republike Hrvatske, 2006.). Što se tiče fondova stvaratelja javne uprave u razdoblju od 1919. do 1941., njihova sadržajna fizionomija nije ni približno toliko opsežna niti obiluje raznim vrstama obavijesti koje se traže ukoliko se istražuje tematika vezana uz Prvi svjetski rat. Takvi fondovi, poput Velike općine Čakovec (1861. – 1918.), Poglavarstva trgovišta Čakovec (1919. – 1934.), Gradskog poglavarstva Čakovec (1934. – 1941.), Općinskog poglavarstva Prelog (1919. – 1941.), Građanskog povjerenika za Međimurje u Čakovcu (1919. – 1929.), najviše relevantnih obavijesti sadrže u serijama poput sjedničkih zapisnika predstavničkih tijela (gradska, općinska poglavarstva i vijeća), odnosno korespodencija vezanih uz opće upravno poslovanje, a i te obavijesti su najčešće sažete i šture. Najviše obavijesti vezanih uz samu problematiku Velikog rata, odnosno prvih poratnih godina od 1918. do 1921., sadrži fond Građanski povjerenik za Međimurje u Čakovcu koji u svega tri tehničke jedinice sadrži niz različitih vrsta gradiva poput obavijesti, naputaka, iskaza, izvještaja, zamolbi vezanih uz ostvarenje određenih prava, rješenja, odbijenica, pregleda, statističkih podataka i sl.[10]

Što se tiče gradiva stvaratelja iz područja pravosuđa, odnosno sudstva, u rasponu od 1919. do 1950-ih godina, ono sadrži različite vrste dokumentacije nastale radom ustrojstvenih jedinica u sklopu sudskih institucija poput Kotarskog/Sreskog suda u Čakovcu (1918. – 1941.), Kotarskog/Sreskog suda u Prelogu (1918. – 1941.), Kotarskog/Općinskog suda u Čakovcu (1945. – 1990.) te Kotarskog/Općinskog suda u Prelogu (1945. – 1971.) pa tako razlikujemo predmetne spise i dosjee kaznenih postupaka, građanskih parničnih postupaka, izvanparničnih postupaka i sl. Od navedenih vrsta gradiva najrelevantniji za istraživanje tematike Velikog rata su prvenstveno građanski parnični postupci poput ostavinskih parnica koje sadrže bogatu i raznoliku dokumentaciju poput poziva na ročišta, izvještaja, popisa imovine, iskaza svjedoka, izvoda iz matičnih knjiga, objava o umrlim, poginulim, odnosno nestalim, osobama, obavijesti nadležnih upravnih, odnosno vojnih, tijela vezane uz obiteljske članove ukoliko su bili pripadnici vojnih postrojbi i sl. Naravno,

[10] *Navedenu vrstu gradiva autorica ovog priloga uočila je prilikom pregledavanja gradiva navedenog fonda za potrebe istraživanja za pripremu tematske izložbe, odnosno rješavanja pojedinih korisničkih upita i zahtjeva, kao i zbog upisa podataka o gradivu u jednu aplikaciju.*

najzanimljiviji su svakako proglasi, odnosno objave, o pogibijama na pojedinim bojištima (srpsko, talijansko, rusko bojište) i sl. Uz navedene ostavinske postupke, vrijedi spomenuti i gradivo vezano uz parnične postupke zbog odštete, a to se posebno odnosi na štetu nastalu na materijalnim dobrima pojedinaca i istaknutijih obitelji u Međimurju u zadnjim danima rata, točnije u studenom 1918. godine kada je došlo do sveopće pobune koja se manifestirala napadima na imanja i imovinu pojedinaca iz redova plamstva i građanstva, kao i na državne institucije (općinske urede, škole...) zbog općeg nezadovoljstva uzrokovanog ratnim stradanjima i neimaštinom.[11] U svakom slučaju, fondovi pravosuđa zbog svoje opsežne i kompleksne dokumentacije u mnogo slučajeva mogu poslužiti kao izvor za razna znanstvena istraživanja, posebice ako se podaci nadovezuju na obavijesti sadržane u fondovima javne uprave.

Što se tiče korištenja gradiva fondova javne uprave i pravosuđa radi istraživanja tematika vezanih uz Prvi i Drugi svjetski rat u Državnom arhivu za Međimurje, ono je korišteno za sustavno istraživanje problematike ratnih i poratnih žrtava Prvog i Drugog svjetskog rata od 2007. – 2012. godine te je rezultiralo izradom i objavom doktorskog rada.[12] 2006. – 2007. godine gradivo fondova uprave i pravosuđa korišteno je u nekoliko slučajeva za istraživanje tematika vezanih uz Drugi svjetski rat zbog održavanja znanstvenog skupa posvećenog Međimurju u Drugom svjetskom ratu.[13] Osim navedenih slučajeva, gradivo je također korišteno u svrhu istraživanja i evidentiranja podataka o ratnim žrtvama u Drugom svjetskom ratu na teritoriju čitave Hrvatske 2007. – 2009. godine.[14] U svim ostalim slučajevima korištenja gradiva u znanstvene svrhe najčešće je poslužilo u svrhu izrade diplomskih radova, izrade monografija o prošlosti pojedinih naselja, izrade publikacija o obljetnicama ponekih udruga građana, o povijesti ustanova i tvrtki te u ostalim slučajevima za izradu znanstvenih i stručnih radova za objavu u zbornicima, časopisima ili za poneki tematski znanstveni skup. Osim u znanstvene svrhe, gradivo fondova pravosuđa i javne uprave u nekoliko je slučajeva poslužilo kao dokazno sredstvo za potrebe pravnih i fizičkih osoba u postupcima pred upravnim i pravosudnim tijelima, a najviše u postupcima poput denacionalizacije i odštetnim postupcima koji su vođeni od strane pripadnika židovske zajednice, odnosno njihovih nasljednika.[15]

[11] *Navedene vrste predmeta u fondovima pravosudnih ustanova autorica je uočila prilikom pretrage gradiva u svrhu rješevanja korisničkih zahtjeva ili upita u fondovima koji obuhvaćaju razdoblje od 1918. – 1941.*

[12] *Podaci su dobiveni uvidom u korisničke zahtjeve za istraživanje u rasponu od 2004. do 2014. godine. Disertacija autora B. Bunjca pod nazivom Ratne i poratne žrtve sjeverozapadnog Međimurja 1914. – 1947. je obranjena na Filozofskom fakultetu u Zagrebu i objavljena 2012. godine.*

[13] *Istoimeni skup održan je u organizaciji udruge građana Povijesno društvo Međimurske županije u proljeće 2007. godine u Čakovcu. Gradivo je korišteno za istraživanje tema poput spomenika posvećenih poginulima u Drugom svjetskom ratu, ustroju institucija Nezavisne Države Hrvatske u Međimurju i sl. 2006., odnosno 2007. godine, bilo je oko 3 do 4 zahtjeva za korištenje.*

[14] *Korisnički zahtjevi za istraživanje 2007. – 2009. Navedenu problematiku istraživali su korisnici uz potporu Hrvatskog državnog arhiva po svim arhivskim ustanovama u Hrvatskoj.*

[15] *Najviše zahtjeva za pretragom gradiva u dokazne svrhe zbog ostvarenja prava u postupcima pred hrvatskim, ali i međunarodnim, institucijama bilo je u razdoblju od 2009. – 2014. U prosjeku je takvih zahtjeva bilo između dva do tri godišnje i uglavnom su traženi podaci o pripadnicima židovske zajednice koja je egzistirala u Međimurju do 1944. godine, kada je većina pripadnika stradala u holokaustu. U nekoliko slučajeva zahtjevi su uloženi zbog potrebe pravosudnih postupaka pred međunarodnim tijelima koja se bave problematikom odšteta žrtvama zbog stradanja u Drugom svjetskom ratu.*

5 OBRADA GRADIVA FONDOVA JAVNE UPRAVE I PRAVOSUĐA

Što se tiče obrade fondova javne uprave i pravosuđa, ona prvenstveno ovisi o nekoliko faktora, poput unutarnjeg ustrojstva arhivske ustanove, organizacije svakodnevnih poslova unutar ustanove, kadrovskih kapaciteta, stručne osposobljenosti zaposlenika, prostornih i radnih uvjeta i sl. To u konačnici znači da nije isti slučaj spada li arhivska ustanova među veće institucije s obzirom na kadrovske kapacitete ili je kadrovski potkapacitirana.[16] Naravno, ukoliko se uzima u obzir nekakvo planiranje poslova, odnosno strategije, po ustanovama izuzetno je značajno da su gore navedeni faktori usklađeni i da se uzimaju u obzir okolnosti u kojima pojedina ustanova djeluje, odnosno da ne dolazi do odstupanja u pogledu isplaniranih projekata i poslova.

Gradivo fondova javne uprave i pravosuđa u pravilu spada među najtraženije i najkorištenije gradivo iz razloga navedenih u prethodnom poglavlju. Naravno, takvi fondovi uglavnom zahtijevaju pedantan i metodičan pristup kod pristupanja njihovoj obradi jer ista zahtijeva nekoliko preduvjeta: dobrog poznavanja jezika ukoliko je gradivo strane provenijencije (mađarski, njemački…), poznavanja historijata stvaratelja, političkih i ekonomskih okolnosti u kojima je stvaratelj djelovao, poznavanja spisovodstvenog sustava prema kojem je gradivo odlagano i evidentirano, poznavanja raznih propisa prema kojima je stvaratelj obavljao poslove iz vlastite djelatnosti, poznavanja vertikalne i horizontalne povezanosti stvaratelja s onima u hijerahijskom sustavu i sl.

Što se tiče sređenosti fondova javne uprave, u Državnom arhivu za Međimurje su, od ukupno 95 fondova, četiri fonda arhivistički obrađena i opisana u skladu s međunarodnim standardima, a među te spadaju: HR-DAM-21., Narodni odbor grada/gradske općine Čakovec (1945. – 1955.), 15 dužnih metara (d/m); HR-DAM-23., Narodni odbor općine Čakovec (1955. – 1963.), 50 d/m; HR-DAM-25., Narodni odbor općine Dekanovec (1955. – 1962.), 9,5 d/m i HR-DAM-42., Narodni odbor općine Prelog (1952. – 1962.), 10,4 d/m (Opći inventar Državnog arhiva za Međimurje). Preostali fondovi javne uprave još su uvijek neobrađeni, odnosno još su registraturno uređeni ili, u čak znatnom broju slučajeva, nesređeni ili u čak rasutom stanju ili pomiješani međusobno. Što se tiče gradiva fondova iz oblasti sudstva, oni također spadaju u neobrađene, odnosno još se uvijek čuvaju u stanju registraturne uređenosti kako su preuzeti od pravosudnih ustanova (Opći inventar).

Razlozi takve situacije što se tiče stanja obrađenosti leže prvenstveno u čimbenicima poput kadrovske potkapacitiranosti, odnosno premalog broja djelatnika, njihove opterećenosti svakodnevnim poslovima poput rada s korisnicima, kao povremeno i vanjskim čimbenicima koji utječu na odstupanje od unaprijed isplaniranih poslova ukoliko se radi o obradi gradiva i sl.[17] Isto tako, treba uzeti u obzir i postupanje, odnosno realizaciju, unaprijed isplaniranih godišnjih planova rada svake ustanove u koje spadaju i pripremanje raznih kulturno-prosvjetnih aktivnosti poput organizacije izložbi, predavanja, promocije raznih publikacija i sl. U konačnici u nekom idealnom slučaju, ukoliko se uzmu u obzir naprijed navedeni argumenti i ako bi se težilo omogućavanju dostupnosti čim većeg

[16] *Tu se podrazumijeva da je teško uspoređivati uvjete i kadrovske kapacitete ukoliko se uzme u obzir, primjerice, Hrvatski državni arhiv i većina područnih državnih arhiva, a posebice nekoliko novoosnovanih ustanova među koje spada i Državni arhiv za Međimurje.*

[17] *Tu podrazumijevam situaciju od prije dvije godine kad je, zbog povećanja broja korisnika gradiva u ustanovi za otprilike oko 300 % zbog provedbe postupaka legalizacije nekretnina od strane jedinica lokalne samouprave, većina djelatnika bila prisiljena zapostaviti svakodnevne poslove i baviti se rješavanjem i zaprimanjem korisničkih zahtjeva. Slična situacija bila je u većini područnih arhivskih ustanova u Hrvatskoj.*

broja fondova uprave i pravosuđa za korištenje, potrebno bi bilo usukladiti kadrovske, prostorne i ostale faktore, ali i bolje povezati ustanove s institucijama iz oblasti znanosti i obrazovanja, točnije uključiti se u projekte koje, primjerice, fakulteti, instituti i srodne ustanove provode u svrhu stjecanja novih znanstvenih spoznaja na pojedinim područjima. To bi podrazumijevalo prije svega planiranje obrade fondova po razdobljima, izradu obavijesnih pomagala, njihovu objavu za širu javnost te priređivanje određenih serija gradiva po fondovima za objavu, odnosno čim aktivniji odnos u svrhu omogućavanja dostupnosti gradiva za širu javnosti i senzibilizacije iste javnosti za arhivsko gradivo kao kulturno dobro.

IZVORI I LITERATURA

- Beuc, I. (1969): Povijest institucija državne vlasti u Hrvatskoj (1527-1945). Zagreb.
- Beuc, I. (1985): Povijest institucija državne vlasti Kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije. Zagreb: Pravni fakultet Zagreb.
- *Hrvatski obiteljski leksikon*, 10 svezak, (2005). Zagreb. Jutarnji list. Leksikografski zavod Miroslav Krleža.
- *Hrvatski obiteljski leksikon*, 11 svezak, (2005). Zagreb. Jutarnji list. Leksikografski zavod Miroslav Krleža.
- Kalšan, V. (2006): *Međimurska povijest*. Čakovec.
- Melik, J. (1986): Vrednotenje in strokovna obdelava gradiva sodišč v SR Sloveniji po letu 1945. *Arhivski vjesnik*, 29, str. 65-67. Zagreb: Arhiv Hrvatske.
- Ogrizek, E. (1993): Arhivsko gradivo sodišč in javnih tožilstev na območju Pokrajinskega arhiva Maribor. *Arhivi*, 16 (1-2), str. 17-19. Ljubljana: Arhivsko društvo Slovenije.
- *Opći inventar*. Štrigova: Državni arhiv za Međimurje.
- Paver, J. (1986): Preuzimanje, sređivanje i stručna obrada građe socijalističkog perioda. *Arhivski vjesnik*, 29, str. 7-14. Zagreb: Arhiv Hrvatske.
- *Povijest Hrvata, Treća knjiga* (2007). Zagreb: Školska knjiga.
- Shematizam pravosudnih ustanova s područja nadležnosti Povijesnog arhiva u Varaždinu za razdoblje od 1850. do 1995. (1997). Varaždin: Državni arhiv u Varaždinu.
- Šadek, S. (1986): Sređivanje i stručna obrada građe nižih organa uprave socijalističkog perioda. *Arhivski vjesnik*, 29, str. 79-87. Zagreb: Arhiv Hrvatske.
- Zupančič, M. (1986): Strokovna obdelava arhivskega gradiva republiške uprave po letu 1945. *Arhivski vjesnik*, 29, str. 75-78. Zagreb: Arhiv Hrvatske.
- Zakon o promjeni naziva narodnooslobodilačkih odbora u narodne odbore. (1945). Narodne novine službeni list Federativne Hrvatske, br. 3.
- Zakon o administrativno-teritorijalnoj podjeli Narodne Republike Hrvatske. (1947). Narodne novine službeni list Narodne Republike Hrvatske, br. 60.
- Ukaz Prezidijuma Sabora Narodne Republike Hrvatske na temelju člana 74. toč. 16. Ustava Narodne Republike Hrvatske i člana 6. Zakona o administrativno-teritorijalnoj podjeli Narodne Republike Hrvatske (1948). Narodne novine službeni list Narodne Republike Hrvatske, br. 84.
- Zakon o administrativno-teritorijalnoj podjeli Narodne Republike Hrvatske (1949). Narodne novine službeni list Narodne Republike Hrvatske, br. 29.
- Zakon o ukidanju narodnih odbora oblasti u Narodnoj Republici Hrvatskoj (1951). Narodne novine službeni list Narodne Republike Hrvatske, br. 71.
- Zakon o podjeli Narodne Republike Hrvatske na kotare, gradove i općine (1952). Narodne novine službeni list Narodne Republike Hrvatske, br. 16.

- Zakon o izmjenama Zakona o podjeli Narodne Republike Hrvatske na kotare, gradove i općine (1954). Narodne novine službeni list Narodne Republike Hrvatske, br. 59.
- Zakon o području kotara i općina u Narodnoj Republici Hrvatskoj (1955). Narodne novine službeni list Narodne Republike Hrvatske, br. 36.
- Zakon o izmjeni područja općina u Narodnoj Republici Hrvatskoj (1957). Narodne novine službeni list Narodne Republike Hrvatske, br. 35.

SUMMARY

*Jasna POŽGAN**

FONDS OF PUBLIC ADMINISTRATION AND THE JUDICIARY
Importance and Use

Archives, created by public administration and the judiciary, represent some of the more important documents,kept by archival institutions for several reasons. For example, period and territorial jurisdiction of the institution, type of documents it contains, the wealth of information it contains and the like. Public administration and judiciary institutions are institutions with which citizens have the most contact in their daily lives. For most users of archives primarily meaning a material public administration with regard to the sectors which includes the same as general administration, finance, municipal economy, health, education and the like. The National Archives of Medjimurje keeps around 33 % of archives of the public administration and about 5 % of archives relating to the judiciary. Archives of the public administration range from the second half of the 18th century to the beginning of the 1990s of the 20th century. Justice archives range from the second half of the 19th century to the 1970s of the 20th century. Public administration archives were created by the funcioning of various institutions of the territorial jurisdiction of the lowest municipality to a higher level, districts.

Archives of the public administration are characterized by different content physiognomy, good physical preservation, miscellaneous documentation, different origin (German, Hungarian, Slovenian) and similar. The archives of the judiciary are characterized by extensive and complex documentation, the diversity of documentation (decision, records, receipts ...), different origin (German, Hungarian, Slovenian, Serbian ..), mostly good physical preservation, the disposal of records inherited from the period of Austro Hungarian Empire and similar.

Medjimurje in the period from 1848 to 1945 changed administrative-territorial location several times. From 1848 to 1861 it was a part of Croatia, from 1861 to 1918 it was merged with the Hungarian county of Zala. In 1918 Medjimurje has returned to the composition of Croatia and the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes, and until 1941 was part of Croatia. During the Second World War, Medjimurje was under Hungarian occupation and in the frame of the Zala County. With the liberation of the Hungarian and German military units in 1945, Medjimurje again returned to the composition of Croatia. In the period from 1945 to 1963, Medjimurje has undergone a series of administrative-territorial changes as well as the rest of Croatia. In view of the numerous administrative and territorial changes

* *Jasna Požgan, Ph. D., senior archivist and head of processing, State Archives for Međimurje, Štrigova 102, 40312 Štrigova, Croatia, contact: jasnapozgan@yahoo.com, jasna.pozgan@dram.hr.*

in the course of the past, which Medjimurje been subject to in regards to the hierarchical relationship of institutions of public administration and the judiciary to the higher body, usually such institutions had seats in todays neighboring countries (Hungary, Slovenia, Serbia). This fact implies that in the event of further research of such topics, requires a visit to archival institutions in these countries (Novi Sad, Belgrade, Zalaegerszeg, Budapest, Maribor, Ljubljana).

Archives of the public administration and the judiciary kept in Medjimurje is important as a source of research for local, regional, economic and national history, law, Engineering (construction, architecture ...), geography, linguistics, other socio human sciences (sociology, art history ..). Archives also have s significant probative value of the various categories of users such as government and legal institutions, legal and natural persons. Fonds of public administration and the judiciary from 1945 to 1955, contain valuable information related to the issue of the Second World War and the post-war period, like lists of war victims, evaluation of material and human suffering, taking care of members of armed forces and their families, literacy of the population and so on. Fonds of public administration and the judiciary in the period from 1919 to 1941 are not as rich concerning the First World War with the exception of the fonds of the judiciary. Fonds of judiciary contain information related to the Great War in matters relating to inheritance and compensation procedures. Fonds of public administration and the judiciary were repeatedly used to investigate topics related to the First and the Second World War. Given the still actual themes of the First and the Second World War, a greater interest in their use can be expected in the future.